

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Յ Ո Ւ Ց Ա Կ

ՇԻՐԱԳԻ ԴԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՉԵՌԱԳՐԵՐԻ

Շիրագը Իրանի մեծ քաղաքներից մէկն է եւ Ֆարս նահանգի կեդրոնը, ուր Շահ Աբբասը Հայերին Պարսկաստան գաղթեցրեւէ՞ ժամանակ, Ալլահվերդիխանի խնդրանքով, շուրջ 500 տուն եւս բնակեցնում է այնտեղ:

Հայերի Շիրագի մէջ հետագային՝ 1662 թուին կառուցեցին իրենց եկեղեցին, ունեցան իրենց թաղը եւ առևտուրի շուկան, որ եղել է եկեղեցուն մօտիկ եւ մինչեւ այժմ էլ կոչւում է «Բազարէ աբամանէ» («Հայոց շուկայի») անունով:

Ինչպէս որտե՞տե՞րիւնն է ցոյց տալիս, Հայերի բնակութիւնը այնտեղ հիմնաւոր չիզուէ, որի պատճառով էլ հետզհետէ պակասեց նրանց թիւը, այնպէս որ սրանից աւել քան հարիւր տարի առաջ՝ 1850—ական թուերին, ապրում էին միայն 7 տուն:

Փամանակին Հայեր ապրել են նաեւ Բուշուրում եւ ունեցել են վաճառականական խոշոր ձեռնարկութիւններ: Վկայ՝ իրենց փառաւոր եկեղեցին, նրա շրջափակում գտնուող մարմարակերտ տապանաքարերով գերեզմանատունը^(*) եւ անցեալում Հայերի պատկանող գեղեցիկ շէնքերը:

Ինչպէս հայկական բոլոր եկեղեցիներում, բնականաբար այս քաղաքներում եւս եղել են Հայերէն գրչագիր Աւետարաններ ու ձեռագրեր, որոնց ունեցած անցեալի թուր մասին ցժբարտարար մենք որեւէ

տեղեկութիւն չունենք:

Ներկայիս Բուշերն արդէն դադարել է Հայարնակ լինելուց. վերջին անձը, Առիւծ անունով, մահացաւ 1949 թուին, որով նոյն թուին եկեղեցւոյ կարեւոր գոյքերը կը բռնական խորհրդի կարգադրութեամբ փոխադրուեցին Ս. Ամենափրկչեան Վանքը: Նրա վերջին ժամկոչներն են եղել Մանուէլ Կոստանեանը, Սեղբակը, եւ Աղազօլ Աղաբէգեանը, որոնք երկար տարիներ մենակ մշաւով հսկել են ու պահպանել եկեղեցին: Վերջին մի քանի տարիներին հսկում է տեղացի մի Պարսիկ:

Ներկայիս դործօն է միայն Շիրագի եկեղեցին, իր շուրջ 220 շունչ Հայ համայնքով, որոնց թիւն եւս երբեմն աւելանում կամ պակասում է: Այժմ սոյն թուր վրայ աւելացել է նաեւ տեղի համայնարանում սովորող 31 հոգի Հայ ուսանողների թիւը:

Շիրագի եկեղեցին ունի 6 ձեռագիր գիրք. վերջերս օգտուելով մեր կարճ այցելութիւնից, յաջողեցինք ցուցակագրել բոլորն էլ, որոնց նկարագրութիւնները թուական հերթականութեամբ եւ այբբենական կարգով բերում ենք ստորեւ:

Ձեռագրերից չորսը Աւետարան են, դրուած ԺԳ — ԺԷ դարերում: Մէկը՝ Գանձարան, գրուած 1714 թուին, իսկ վերջինը՝ Մաշտոց, գրուած ԺԲ—ԺԳ դարում:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

ԺԳ — ԺԴ ԴԱՐ

Թերթ՝ 264: Պրակ՝ 22, Խւարան: Խւրը 12 թերթ: Միծուքիւն՝ 18×13.5×4 ս.մ.: Նիւթ՝ թուղթ, 1ա մինչեւ 239ր բարակ, իսկ 240-261 հաստ բամպակեայ: Կազմ կաշեպատ տախտակ, ա կազմի երեսին եւ

(*) Եկեղեցու կազմից բացառող պողոտայի ետեւումնայ, այժմ թափն փոքրացել եւ ստպամատքերն էս էչացել են: Այժմ եւ Շիրագի եկեղեցու մասին տեսնել մեր մի յօդուածը «Արիւծ» օրաթերթում (Թեւրաթ 1950 թ. ֆետր. 26-28 եւ Մարտ 1-2, Պաւս ճառարք. փարիզ, 28 Մարտ):

անկէններին արծաթեայ խաչ եւ 39 գամ, գունատ քիթ կտոր: Պետպամակ՝ սկզբում երկու թերթ Խորհրդատուորից: ձեռագիր թուղթ կէսից ծակուած եւ կարուած: Վիճակ՝ անխնամ պահուած, որոշ թերթեր երկերջի մի երկու պրակը տեղահանուած եւ անկէնները մաշուած, առաջին երկու պրակը յետոյ աւելացուած, նոյնպէս նաև վերջին: Պարապ թերթեր՝ 197ա, 262 եւ 264բ: Գիր՝ բուրգի: Գրութիւն՝ երկսերտ 8ա դեր՝ 20: Գծուումեր՝ ճշուումով: Թամա՛ սեւ, մեծատառերը եւ որոշ սկզբնատողեր կարծիք եւ արծաթադրոյն: Զարդագրութիւններ՝ որոշ սկզբնատուեր եւ Աւետարանների սկզբնատողեր, մարդագրեր եւ թւահագրեր: Պատկեր՝ 74բ, 116բ եւ 197բ - Աւետարանիչներէ մանրանկարներ բազմազունի: Խորամ՝ չունի: Կիսախարամ՝ թ. 3ա (յետոյ աւելցուած կարծադրոյն) թ. 76ա, 117ա եւ 198ա կապտայ եւ կարմիր գոյներով, իսկական ձեռագրին պատկանող: Ճակատագրով՝ չունի: Լուսանագրով՝ թէ՛ կիսախորանների մաս եւ թէ՛ այլ բազմաթիւ տեղերում: Մալիզով՝ շատ հաւանաբար գրչի: Գրիչ՝ Թու(մ)այ քահանայ: Ժամանակ՝ ԺԳ-ԺԴ դար: Վայր՝ անյայտ: Պատուիրատու՝ անյայտ, վերջին ստացողներ՝ Հայրապետ արեղայ, Ովանէս, Ջանիբեկ, Միրզայ եւ Ալամայ: Ինձօրութիւն: Ձեռագրը պատկանում է Երբագի Եկեղեցուն: Մաղկազարդումից դատելով, սկզբի երկու պրակը աւելացուել ու գրուել է նոր-Ջուղայում, հաւանաբար ԺԸ դարի սկիզբներում: Թ. 3ա-ի վրայ մատրոնով համարակալուած է «Թիւ 2»:

Գրչի յիշատակարան —

Թ. 74ա.— Ջրու(մ)այ անարժան քահանայոյ յիշեցէք ի Ք(րիստոս)ս զգծող ակտուրանին եւ ակտու(մ) յիշէ զիշողուն:

Թ. 181բ.— (Յովհաննու ակտուրանիչի նկարի շուրջը կարմիր թանաքով գրուած է):

Բարեխառնեա ս(ուր)բը Յովհաննէս, Բեզ պաղատանք ի Ծառայէս, Որ ազատիմ մեղաց ախտէս, Մանք է բեռն իմ ի վերջս: Մարմինս տկար չի քաշել եղէս,

Թեթեւացոյ զիս ի բռնէս, Մտայս առ թեզ պաղատում զէս, Ձիս ազատեայ ի յայտ վշտէս:

Երկրորդական գրիչներ.—

Թ. 259ա.— Փառք փառաւորեալ ամենաս(ուր)բ միանական անբաժանելի . . . (Թ. 259բ) Յորմէ կս Կոտայպեալ ողով Հայրապետս անուամբ միայն արեղա ցանկացող եղա Մասին սրբոցն, ըստ երանաւէտ բանի ս(ուր)բ առաքելոյն թէ որ ունի դուակ ի սիրով եւ ընդանի յե(րուսաղէ)մ: Վասն որո ստացայ զս(ուր)բ ակտուրանս յարդար վաստակոց իմոց յիշատակ ինձ եւ ծընաւոց իմոց, Հաւր՝ Ստեփանոսի եւ մարերն Մէլիբ խաթունին եւ եղբարց իմոց Մրակրու:ին, Յովանիսին, Կարապետին եւ այլ ամ(ենայն) արեան մերձակորաց իմոց: Եւ ընմտեցաք զյիշատակս մեր ի դուան ս(ուր)բ ուխտին (տեղը բաց է թողնուած) վ(ա)ս(ն) որոյ աղայեմք զս(ուր)բ ուխտ(է)դ եւ (Թ. 260ա) զմանկանս եկեղեցոյ, եւ որք հանդիպիք սմա, ուղիւ մըտաւք ակտու(մ)ս ողորմի անէք վերոյ պըրելոցդ ի սմա: Եւ որ առատն է ի սուրս բարեաց, ողորմեսցի յիշողացդ եւ յիշեցելոցս առհասարակ, աստ եւ ի հանդերձեալն ամէն: Գրեցաւ յիշատակարանս միայն ի թվ(ա)կ(ա)նին Հայոց ՋԺԳ (1464), ի սուրս Վրաց ի գեղաքաղաքս Գաւրի, ձեռամբ անարժան զրչի Գր(եղոր)ի, ի թ(ա)գ(աւ)րութեան վրաց Գաւրգու, ի Հ(ա)յրապետութե(ան) Տ(եառ)ն Գրիգորի, եւ յեպ(իս)կ(ո)(պո)սութե(ան) նահանգիս Տ(է)ր Ղուկասու: Որով սրբանեալ յիշողդ զմեզ յիշեալ լիջիք ի բարի առաջի ատենին Քր(իստոս)ս եւ ակ(ա)ր(է)ն յաւիտեանս ամէն: Հայր մեր որ յեր:

Թ. 260բ.— Ձվերջին ստացող ս(ուր)բ ակտուրանին Ովանէսս զնեցի ի հայլ ինչից իմոց հայրն իմ Որդանան, եւ մայրն իմ Հերիքնազ եւ կողակիցն իմ Զարիթ, եղբարայրն իմ որ ի Ք(րիստոս)ս են հանգուցեալ, Աթանէս, Ծահում, Ծահպար, Ամիրխոսան եւ կողակիցն Թուխտամ, Էվէտ որդին իւր: . . . (եւ այլ, մինչեւ էջի վերջը տաւր տող աւտաններ):

Թ. 261ա.— Ձվերջին ստացող ս(ուր)բ

Աւետարանիս գձանքիէկն եւ զկոնակից իւր զԳուլիսթուան եւ զամէն օ(ր)՝(չեա)լ զաւակն իւ(րեան)ց, զՄիրաքն: Եւ զծնողն իւր զՊետրոսն: Եւ զմայրն իւր զԿաթարն եւ զհղաբարն իւր զԱմբրէկն եւ զԷղբրէկն, էլբէկն, զԱղբրէկն, զԹաղբրէկն: Եւ զամենայն արեան մերձաւորս իւ(րեան)ց, զկենդանիս եւ զզանգուցե(ա)լն յիշեցէք ի ս(ուր)բ եւ յերկնաթուիչ յազօթս ձեր եւ ա(ստու)ծ ողորմի ասացէք ն(ո)ց(ա): զի յոժ կարօտ են Ա(ստու)ծ ող(որ)մոյ, որ զ(ուր)բ աւետարանն զնեցին իւ(րեան)ց հողոյն յիշատակ եւ ծնողաց իւ(րեան)ց ըստ տ(եառ)ն բանին որ ասէ... (եւ միքանի թօսքեր, ապա) Ի Թվ(ա)կանիս Հայոց ՁԻԸ(1479) դրե. ... (մի քանի տաս քննութեամբ) ի փ(ա)ռս Ք(րիստոս)ի Ա(ստուծո)յ մերոյ որ ... (մի երկու բառ մաշուած եւ կարուած):

Թ. 261բ.— Դարձեալ յիշեցէք ի Ք(րիստոս)ս զհարկն զՍաււլբաշն որ առ Ք(րիստոս)ս են հանգուցեալ ա(ստու)ծ ողորմի իւրեանց հողոյն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Ք(րիստոս)ս զիւր որդին ՁԱտիպէկն եւ զկողակիցն իւր Մեւլիքիսթուան... (եւ այլ անուններ, ապա) Ա(ստու)ծ ողորմի ասաց(էք) Ատիպէկն հողոյն որ Աւետարանս ի գերութիւն էր անկեր ինքն ազատեց Ա(ստու)ծ ա(ւր)հ(նէ) զիւր որդիքն: Եւ ետ յիշատակ իւր հողոյն եւ իւր ծնողացն... (երեք տող այլ օրհնանք եւ երեք տող եւս քննութեամբ):

Թ. 263ա.— (Վերջին նորագոյի յիշատակարանը, որի ձեռքով եւս գրուած է առաջին երկու պրակը եւ նկարուած):

Փառք ամենաս(ուր)բ Երբ(որ)դութիւն ա(ր)հուցութիւն բարերանութի(ւն) զԹածին ողորմածին եւ մարգասիրին Ա(ստուծո)յ հօր եւ սրբոյ եւ ս(ուր)բ հողոյն ամէն:

Արդ եւ Աղամալս ի Ժ(ա)մ(անա)կիս աշտիկ ս(ուր)բ Աւետարանս անկեալ էր ի ձեռն ջրհախ (Հրեայի) գերի, ես հառադին սորա ազատեցի հառա յիշատակ ինձ եւ իմ ծնողացն ք զուռն ս(ուր)բ Յակոբայ յեկեղեցուն ի Թվականութիւն Հայոց ՌՃՀԲ

(1723) ամին Թ(ա)գ(աւո)բ(ո)ւթի(ւ)ն Մահմուտ շահին, հայրապետութի(ւ)ն Հասրց տ(եառ)ն Ա(ստու)ծաւորին եւ յառաջնորդութե(ա)ն զօգաբաղաքիս Ջուղայու ե յերեւանայ տ(է)բ Մօվսէս ա(ստու)ծաբան մարգապետին:

Արդ եւ Աղամալս աղաչեմք դձեռ մակուն Միտի յիշեցէք ի Ք(րիստոս)ս եւ հայրն իմ հանգուցեալ, Վարդանն եւ մայրն իմ Գուլտատիկն յիշեցէք եւ Ա(ստու)ծ ողորմի ասացէք:

Դ(ա)րձ(եա)լ յիշեցէք ի Ք(րիստոս)ս Աղամալն եւ եղբայրն իւր Փարսատանն եւ հանգուցեալ եղբայրն Գրիգորն եւ Սարգիսըն եւ քոյրքն իւր Գուլհանն եւ սորա դուստրն Նանուշանն եւ միուս (թ. 263բ) գոյրն Նուրմահին եւ սորա դուստրն Մարթամն ... (չուրջ երեքուկէս սիւնակով յիշում է իր բոլոր ազգակիցներին անուններով):

Թ. 264ա.— (մտտիրով գրուած է) Ցուցակագրեցի եւ յիշատակարանն արտազրեցի Հայկ Աճէմեան 26 Օգոստ. 1935 Շիրազ:

Թ. 264բ.— Թուղթք 252 (որ ճիշդ չէ եւ թղթերի քանակը, որ նոր հաշուելով ու համարակալելով գրեցի, եղաւ 264 հատ):

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
ԺԳ - ԺԵ ԳԱՐ

Թերթ՝ 213: Պրակ՝ 19, իւրաքանչիւրք 12 թերթ, ոմանք թերի եւ պակասաւոր: Մեծութիւն՝ 16.5×12×5.5 գ. մ.: Նիւթ՝ բամպակեայ հաստ թուղթ: Կազմ՝ կաշեպատ սախտակ, ք կազմը չունի, ք կազմի կաշին պղուած, ք տարանկն էլ գրքից բաժանուած, ներսից գունաւոր չիթ: Պահպանակ՝ չունի: Վիճակ՝ վատ պահուած եւ քայքայուած, վերջից թերի: Պարագ բերքեր՝ չունի: Գիր՝ բոլորգիր: Գրութիւն՝ երկիրն: Տաղեր՝ 24: Գծումները՝ ճնշումով: Թանախ՝ սեւ, որոշ տողեր եւ մեծատառերը կարմիր: Զարգացրութիւններ՝ մէկ երկու հաս, Աւետարաններու սկզբում: Պատկեր՝ չունի: Խորան՝ չունի: Կիսախորան՝ թ. 1ա, մէկ սիւնակով սեւ եւ կարմիր գծերով: Հակասագարդ՝ 71բ, 113ա, 187ա: Լուսանցագարդ՝ կարմիր թանաքով որոշ զարգածեւեր: Ծաղկող՝ անյայտ: Գր-

րիչ՝ անյայտ: Ժառանակ՝ ԺԴ-ԺԵ դար: Վաչյի՝ անյայտ: Պատուիրատու՝ սասցող Դուխթ իշխան, Մանօթալիւմ. Զեռադիրբ պատկանում է Երրադի Եկեղեցուն:

Գրչի յիշատակարաններ.—

Թ. 71ա.— Յիշեցիք աւ(աք?)աւր պարոն (Գառն?) Թիրբարի առ(աջի) ա(ստուծո)յ սպարչաւ:

Թ. 18Դա.— Զտայ(աւ)զ ս(ուր)բ Աւետարանիս դիւււրիթ զա(ստուա)ծաւէր իշխան, որդի պարոն Քրդիս յիշեալիք ի Քը(րխտո)ս ոք կարգաչք:

Ա Ւ Ե Տ Ա Ր Ա Ն

1 5 9 0

Թերք՝ 273: Պրակ՝ 26, իւրաքանչիւրը 12 թերթ, սկզբի պրակը եւ որոշ թերթեր միւս պրակներից պակաս են: Մեծաւթիւմ՝ 19.5×14.5×8 ս.մ.: Նիւթ՝ բամպակեայ Հաստ թուղթ: Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ, վրան ճշշումով զարդեր, Հնացած — կտրտուած, երեսի փակիչը կտրուած, զածից կարկատուած, ներսից կարմիր ու դունաւոր Հնամաշ մետաքս կտոր: Պահպանակ՝ սկզբում մէկ թերթ երկաթադիր մապալակ, Աւետարանից, վերջինը կտրուած: Վիճակ՝ մաս պահուած, թերթերը տեղահան, անկիւնները մաշուած, որոշ մասերը ջրոք ընկած, իրար միացած եւ պոկուտուած ու եղծուած բառերը: Կազմի ցածի մասի կաշին ընկած: Պարտզ քերթեր՝ 2ա, 3ա, 4ա: Գիր՝ լոյրոյզեր: Գրաւթիւմ՝ երկսիւն: Տողեր՝ 21: Գծաւնկերք՝ ճշշումով: Թանաք՝ սեւ, որոշ տողեր ու լուսեր եւ սկզբատառերը կարմիր, երկաթադիրք մեծատառերը: Զարդարութիւններ՝ պուխների սկզբնատողերը թունադրեր եւ դարդադրեր, կապայտ եւ սրճապոսն ներկով դունաւորուած: Պատկեր՝ 128ր, անճաշակ նկար, պակասում են միւս Աւետարանիչների նկարները: Խորակմ՝ 2ր, 3ր, 4ր: Կիսախորակմ՝ 5ա, 83ա, 130ա: Հակատազարդ՝ չունի: Աւսանցադարձ՝ բոլոր կիսախորաններէ մօտ եւ բազմաթիւ աշլ թերթերում կարմիր կապայտ դոշներով սովորական զարդածեւեր, ծաղիկներ: Մաղկող՝ թերեւս դրիւր: Գր-

րիչ՝ Մինաս երէց: Ժառանակ՝ ՌԼԹ (1590): Վաչյր՝ Երզնկա: Պատուիրատու՝ Տէր Զարբէ: Մանօթալիւմ. Զեռադիրբ պատկանում է Երրադի Եկեղեցուն:

Թ. 8ր-ի վրայ մտտիտով համարակարուած է ռթիւ 13:

Յիշատակարան.—

Թ. 270բ.— Փառք անկղբանն եւ սկզբանն աճ(եռան)ի անեղ էին եւ զոյսցուցչին, բնաւից անկախճան ... (Թ. 272ա) Ուստի տեսելս զտորայ անճառ փրկայգործուի(ան) խորհուրդ զնկղաւք մածի(ա)լ եւ զանարհեստ զբշակս զանարժան եւ զանպիտան Մինաս երէցս յիշեցէք եւ ասացէք Ա(ստուա)ծ ողորմի իւր Հոռոյն: Այլ եւ յիշեցէք ի մաքրութիւն յաղաւթս ձեր, ըզծնաւոյն իմ զմաճտեանի տ(է)ր Պետրոսն եւ զմայրն իմ զՍուրբիանն, եւ զմեր արեան մերձաւորքն: Գրեցաւ այս ս(ուր)բ Աւետարանս ի թվայրերութեան(ան)ս Հայոց ի ՌԼԹ (1590) եւ սեպտեմբեր ամսոյ ի Ժզ (16) աւարտեցաւ: Ի դառն եւ յանբարի ժամանակս թապաւորութեան(ան)ս Սուրբան Մուրապինն, եւ ի կաթուղիկուսութիւնն Տ(է)ր Դաւիթն, եւ ի թեմիս մերոյ Երզրնիւոյ Տ(է)ր Ռրատաղէս արհ եպիսկոպոսին: Ա(ստուա)ծ վաչիւակ տացէ զիւր հայրապ(ե)տ(ու)թեանն: (Թ. 272բ) Արդ որք հանդիպիք ս(ուր)բ Աւետարանիս կարգալով կամ աւրինակիւով յիշեալիք զՄինաս դրշակս, որ զրեցի իմով տկարութեան(ան)ս ի յեկեղեցոյ դուստոս ի յերզրնկա քաղաք, ընչ հոլանճեաւ ս(ուր)բ Փրկչիչին, ս(ուր)բ Ա(ստուա)ծ ծածնին, ս(ուր)բ Մինասա՛ւ եւ ս(ուր)բ Գէորգա եւ ս(ուր)բ Մարգրիտն: Անմեղաւոր յերգք տղայանց եւ խոշորութեան(ան) սորա զի կար մեր այս յախս է: Որպէս ոք ընթերցին զաս հանապաղ մանկանք ս(ուր)բ եկեղեցոյ եւ ուրախացին ... (եւ ալլ նոմն իտաքեր, ապա) Թ. 273ա.— Յիշեալիք ի լուսափալ յաղաւթս ձեր զտապաւաղ ս(ուր)բ Աւետարանին զտ(է)ր Զար(ար)էն (այպա տարբեր զրբով) զԹուխիկենց Սաֆարն եւ զԺնողան իւր զՄարտիրոսն եւ զԳողիկն կողակիցն իւր Դիւխտանն:

Դարձեայ յիշեցէք զՍաֆարն եւ սրդիքն Դարիւղանն, Մերգախանն: Կրկին անպատ

յիշեցէջ Զարբարն եւ զդասերքն իւր զօրս֊
փաշէնն եւ զՎառուսանն (եւս մէկ սիւնակով
տոման անուններ) :

Գրչի յիշատակարան.—

Թ. 129ա.— Զեռք դնացեալ, զիրք մնաց֊
եալ, յիշեալքիս ի ս(ուր)բ յազօթս ձեր զդձոզ
Միևսս երէցս եւ ասէջ Ա(ստու)ծ ողորմի
իւր Հոգունն :

Սրկրորդական յիշատակարանք.—

Թ. 273բ.— 1969 թ. Վազգէն Թովմասյան
Շիրազ :

Եւս անվարժ ձեռագրով ՌՁ (1631) թր֊
ւին զբուսած մի յիշատակարանն, որի տտոն֊
բը մաշուեց ինն :

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն
ժէ ԴԱՐ

Թերք՝ 244 : Պրակ՝ 22, իւրաբանչիւրը
12 թերթ, սկզբից եւ վերջից թերթի և ոմանք
պակասուոր : Մեծուքիւն՝ 24.5x16.5x6
ս.մ. : Նիւթ՝ բամպակեայ Հաստ թուղթ :
Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ, վրան ճշու֊
մով զարդեր, Հնամաշ, ներսից կարմիր
ծաղկաւոր կտոր : Պահպանակ՝ չունի : Վի֊
նակ՝ քայքայուած, թղթերից ու պրակնե֊
րից ոմանք տեղահանուած եւ անկիւնները
միջուած ու կտրտուած : Գիր՝ բոյրգիր :
Գրութիւն՝ երկսիւնակ : Տղեր՝ 22 : Գծուե֊
նները՝ ճշումով : Թանախ՝ սեւ, որոշ տո֊
ղեր եւ սկզբնատառերը կարմիր թանաքով :
Զարդագրութիւններ՝ որոշ մեծատառեր
զարդածեւերով : Պատկեր՝ մանրանկարներ
3բ, 66բ, 110բ, 113բ, 114բ, 182ա : Խարան՝
չունի : Կիսախորան՝ 69ա, 187ա : ձակա֊
տարարդ՝ չունի : Լուսանցագարդ՝ մեծ
թուով, կարմիր, կապոյտ, դեղին ծաղիկ֊
ներ եւ դարդածեւեր : Ծաղկազ՝ անյայտ :
Ժամանակ՝ ժէ դար : Վայր՝ անյայտ, թե֊
րեւ Նոր-Ջուղա : Պատուիրատու՝ անյայտ :
Ծածօրութիւն. Պատկանում է Շիրազի Ե֊
կեղեցուն :

Աւետարանների Մարկոսի, Ղուկասու
եւ Յովհաննու վերջում ունի Նախադրու֊
թիւններ. առաջինում եւ վերջինում նաեւ
յանկեր :

Պակասում են զխաւոր յիշատակարանի
վերջին թերթերը, որով անյայտ են մնում
զրիչ, վայր եւ ժամանակ :

Գ Ս Ն Ջ Ա Ր Ա Ն
1 7 1 4

Թերք՝ 365 : Պրակ՝ 32, իւրաբանչիւրը
12 թերթ, ոմանք պակաս : Մեծուքիւն՝
28.5 20.7x8.5 ս.մ. : Նիւթ՝ սպիտակ
փայլուն թուղթ : Կազմ՝ կաշեպատ տախ֊
տակ, վրան ճշումով զարդեր, երեսին փա֊
կիչ մասով : Ներսից զանաժ ծաղկաւոր քա֊
րակ քաթան կտոր : Պահպանակ՝ չունի :
Վինակ՝ անինամ պահուած, վերջից թերթի,
բազմաթիւ թերթեր կազմից պոկուուած
և տեղահանուած : Պարապ քերթեր՝ 1, 365 :
Գիր՝ բոյրգիր, Համաչափ, ձեռնուար :
Գրութիւն՝ երկսիւնակ : Տղեր՝ 29 : Գծուե֊
նները՝ ճշումով : Թանախ՝ սեւ, որոշ տո֊
ղեր, մեծատառեր եւ չորս լուսանցադձե֊
րը՝ կարմիր : Զարդագրութիւններ՝ որոշ
զուգնների սկզբնատառեր՝ թռչնազրեր :
Պատկեր՝ չունի : Խորան՝ չունի : Կիսախո֊
րան՝ 240ա, տեղը թողնուած, ապա սեւ
թանաքով մի քանի անճաշակ դժբ քաշ֊
ուած : Տեղ թողնուած է նաեւ 4ա-ում : ձա֊
կատարարդ՝ չունի : Լուսանցագարդ՝ թ.
9ա, թ. 11ա — մանրանկար Յովհաննէս Ոս֊
կերբերանի եւ մի քանի այլ տեղերում սրբ֊
նազոյն թանաքով ծաղկազարդեր : Ծաղ֊
կազ՝ անյայտ : Գրիչ՝ Աւետիս Գաւանայ :
Ժամանակ՝ 1714 : Վայր՝ փասաւարաբ Նոր֊
Ջուղա, թղթից ու գրչութիւնից դատելով :
Պատուիրատու՝ անյայտ : Խաւորութիւն.
Պակասում է գրչի զխաւոր յիշատակարա֊
նը : Պատկանում է Շիրազի Եկեղեցուն :

Թ. 1ա-ի վրայ մատիտով Համարակալ֊
ուած է «Թիւ 3» :

Ռովանդակութիւն.—

Թ. 2ա.— Յանկ Գանձարանիս զլիւսահ֊
մարաւ :

ա.— Նախ եւ առջին ս(բ)բ(ո)ց հրեշ֊
տակապ(ետա)ցն.

բ.— Յարութե(ան) կիրակէից.

գ.— Ձամօրէն ս(բ)բ(ո)ց մարտիբ(ո)—
ս(ա)ց.

(Յանկը բռնուճ է թ. 2ա — թ. 3բ, ունի «Ճկոց» (166) դրուխ, որի վերջին չորսն են)՝
 ճկոց— Տէր Զաքարիայի կ(ա)թ(ո)ղ(ի)կ(ո)սին Աղթամարու :
 ճկոց— Զեռնոդրութե(ան) ք(ա)հ(ա)ն(ա)յից :
 ճկե— Քաշանայաթաղին :
 ճկոց— Մեռելոյն որ յաշխարհաթաղին տախ :

Գրչի յիշատակարաններ.—

Թ. 55ա.— Արդ ևս ամենամեղ Աւետիս որ և Ետոյ Ռձկի—ուճն (1716) եղայ քաշանայ ա(է)ր տացէ զդատտութի(ւն) զի ԸԳ դուչու(թեամ)ր դեացից ի շաւի(ղ)ս ճաշտպարհի ա(Էառ)ն :

Անարժան և անպիտան Աւետիս զրիչս յիշել ազայեմ ք սր(րա)ղ(ա)ն երգողէդ :

Թ. 96ա.—

Յուպէք ըզոյ, աղբէր փափաս,
 որ սորա լազաթն յիմանաս,
 թէ յամառիս եւ զոռաս,
 ապա մէկ էչ մ(ը) ես կու զըռաս :

Թ. 245ա.— Զբոսացող պատուական տառիս (երկու տող բաց թողուած) նաեւ անպիտան Աւետ զրչիս :

Թ. 325բ.— Եւ զեղկելի պրչիս յիշեա ՌձկԳ (1714) :

Նրկարդական յիշատակարաններ.—

Թ. 1ա.— Տ(է)ր Յ. Յ. 1825 Շրթ. 24 :

Թ. 1բ.— Թիւն 1844 Մարտի 5—ին եկի Շիրազ քաշանայողործութեան մինչեւ երկու տարի միճակի, որ եմ անարժան եւ մեղաւոր արուժի եւ Ք(րիստոս)ի ծ(ա)ռ(ա)յ Տէր Յովսէփ Աղազբը նազարեթե(ա)ն ի միճակէն Նոր Զուլայու թաղէն Քօչէրի ս(ուր)բը ներսէսի Հայրապետի եկեղեցուն :

— Նախ քան ներգաղթն ի թուին 1945ին Սեպտեմ. 20ին, եկայ Շիրազ պաշտօն քաշանայողործութեան մինչեւ մէկ տարի միճակի, զիւղէն Հայրաբազ Զարմահայից, մէկ տարի երկու ամսից յետ, զարձայ Զուլայ 1946 Նոյեմ. 20ին, միճակ(աւոր) Միլաս քաշ. Աղան(եան) :

(Ներքեւում Էղիլ է այլ յիշատակարան որ ջրոյ Գնչուել է) :

Թ. 252ա.—

Կամիմ դառնալ քաշանայ
 (Հեռացիր ով սատանայ,
 Թող իմ նպատակիս հասնեմ,
 Մեր ս(ուր)բ Փրկչին աղօթեմ,
 Ս(ուր)բ կոյս աղաչում եմ քեզ,
 Գու բարեխոս լինես մեզ,
 Տիգրան Վարդուհան Շիրազ 1954

Թ. Նոյեմբեր 10—ին :

Թ. 365ա.— 1955ին Նուէր տուած եկեղեցուն Քուան Բաղդանեան Նշխարի պնակի ծածկոց :

1955 Տիկին Կամայի միջոցով նուիրած մի փոքր վարդաղոյն թաշկինակ :

1955 Տիկին Մաքրուհին պատարագի ԸԳ դետի թաշկինակ, սրբիչ, ձեռնոց :

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

ԺԲ — ԺԳ ԴԱՐ

Թերթ՝ 196, ըստ իր էջերում ունեցած սև թանաքով դրուած համարների, քանի որ թերթիւն իրար փակցուած լինելով հընարաւոր շեղու հաշուելը: Պրակ՝ 17, իւրաքանչիւրը 12 թերթ, ումնք թերի: Մեծութիւն՝ 24·7×16·5×6 ս.մ.: Նիւթ՝ դեղնած հաստ թուղթ: Կազմ՝ կաշեպատ տախտակ, վրան ճնշումով զարդեր, ա կաղիի կաշին պոկուած, տախտակը երկու մասի բաժանուած եւ քայքայուած, ներսից կապոյտ գոյնի կաւա: Պահպանակ՝ սկզբում մէկ թերթ հաստ երկաթազր մագաղաթ, կնճռոտուած եւ խուռնացած: Վիճակ՝ շատ վատ պահուած, շատ թերթերը խոնաւութիւնից իրար միացած եւ փշայացած: Պարապ թերթեր՝ չուկի: Գիր՝ բոլորազրեր, ոչ կանոնաւոր: Գրութիւն՝ միասինակ: Տպեր՝ 24: Գծումները՝ ճնշումով: Թամաթ՝ սև, որոշ տողեր եւ մեծատառեր կամիր: Աքրիպաքաղութիւններ՝ որոշ մեծատառեր զարդաձեւերով: Պատկեր՝ չուկի: Խորան՝ չուկի: Կիտախորան՝ սկզբնական մասում սև թանաքով, էջ 204ա կամիր եւ դեղին գոյնի բով: Ճակատագրադ՝ չուկի: Լուսանցազարդ՝ 204ա: Մտղկող՝ անյայտ: Գրիչ՝ թերեւ Սաճակ Քաշանայ: Փամանակ՝ ԺԲ—ԺԳ զար: Վայր՝ անյայտ: Պատուիրաւ

